

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาระดับประถมศึกษา นับเป็นระดับการศึกษาที่สำคัญยิ่ง ในการวางรากฐานในการพัฒนาของคนในชาติ อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยรัฐได้กำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับของคนไทย มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2464 (เจริญ ไวยวัจจนกุล, 2531) และในปัจจุบันการประถมศึกษาได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง จนเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคนส่วนใหญ่ของประเทศ

จากรายผลของการดำเนินงานจัดการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ตามรายงานการพัฒนาการศึกษา ปีงบประมาณ 2539 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) กล่าวว่า การศึกษาส่วนใหญ่บรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณ โดยเฉพาะการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 5.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 90.23 ของประชากรกลุ่มอายุ 6-11 ปี และมีนักเรียนสามารถเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงร้อยละ 98.82 สำหรับอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อประชากรกลุ่มตัวอย่าง 12-14 ปี มีจำนวนถึงร้อยละ 72.8 แต่สำหรับในด้านคุณภาพตามรายงานแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาไทยอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง ความรู้ความสามารถของเด็กไทยโดยเฉลี่ยอ่อนลง ทั้งในด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีเหตุผล การริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ความรู้เชิงวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านลักษณะนิสัย ใฝ่รู้ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย การทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นต้น

จากรายงานข้อมูลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ตามรายงานสภาวะการศึกษาของไทย ปี 2540 พบว่ามีประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป มีการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงร้อยละ 73.39 โดยมีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 5.3 ปีเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเกาหลีใต้ สิงคโปร์ และมาเลเซียแล้ว การศึกษาของประชากรไทยต่ำกว่าประเทศดังกล่าวทั้งหมด และยิ่งพิจารณาถึงการศึกษาของแรงงานที่เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจ พบว่า ในปี 2539 กำลังแรงงานไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป มีจำนวน 31.5 ล้านคน มีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 5.1 ปี (วิทยากร เชียงกูล, 2541) จะเห็นว่าแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ชนบท มักจะอพยพเข้ามาทำงานในเขตเมืองในลักษณะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคม คือ ทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลงเป็นครอบครัวเดี่ยว การดำเนินชีวิตและค่านิยมที่มุ่งเน้นวัตถุ ครอบครัวขาดความอบอุ่นและประจบ (มนตรี สุภาพร, 2541) และนับตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมาประเทศก็ประสบปัญหาทางวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2541, 2542) รายงานว่ามีคนว่างงานเนื่องจากการถูกเลิกจ้างในปี 2540-2541 จำนวนสูง

ถึง 341,177 คนและมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นในปี 2542 นอกจากนี้ยังมีปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ที่พบว่าในปัจจุบัน มีแรงงานที่มีอายุน้อยกว่า 13 ปี อยู่ถึงร้อยละ 22.45 (บัณฑิต จันทร์งาม, 2542:4-6) ซึ่งปัญหาด้านแรงงานเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของประชากรประเทศในระยะยาวต่อไป

นอกจากประเทศไทยจะประสบปัญหาด้านแรงงาน อันเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว คนไทยโดยส่วนใหญ่ต้องประสบปัญหาด้านคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ เช่น ปัญหาการอพยพเข้ามาทำงานในเขตเมืองใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความแออัดและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปัญหาสุขภาพจิตโดยเฉพาะยาบ้าซึ่งปัจจุบันกำลังระบาดอย่างรุนแรง แม้กระทั่งในกลุ่มนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ ปัญหาโสเภณี ปัญหาของอาชญากรรมที่นับวันที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งในภาพรวมทั้งราชอาณาจักร ปรากฏว่าในช่วงเดือน มกราคม ถึงเดือนกันยายน 2542 มีคดีอุกฉกรรจ์หรือสะเทือนขวัญ 6,972 คดี เพิ่มจากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมา 680 คดี หรือร้อยละ 10.81 และจากรายงานของ The Economist (1993 อ้างถึงใน อมรวิทย์ นาคกรทรรพ, 2540) พบว่า ประเทศไทยมีคดียาเสพติดสูงเป็นอันดับที่ 13 ของโลก นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาการกระจายรายได้ เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างของชนชั้นในสังคม ซึ่งพิจารณาจากความแตกต่างในระดับรายได้ของกลุ่มต่าง ๆ พบว่า ในปี 2541 กลุ่มคนจนที่สุด 20% แรก มีส่วนแบ่งรายได้เพียง 4.8% ในขณะที่กลุ่มคนรวย 20% สุดท้ายมีส่วนแบ่งรายได้สูงถึง 53.9% (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542) นั่นคือ กลุ่มคนรวยสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากธุรกิจและการลงทุนของประเทศ ในขณะที่กลุ่มคนยากจนยังเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคมและยังไม่มีรายได้เพียงพอที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

เมื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ แต่ปัญหาดังกล่าวมาแล้วในช่วงต้นชี้ให้เห็นว่า การศึกษาของประเทศยังไม่สามารถพัฒนาคนส่วนใหญ่ของชาติให้มีความกินดีอยู่ดี คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กที่มีความเสียเปรียบทางการศึกษาในเขตชนบทยากจน พบว่าเด็กที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาจำนวนมาก ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533: 1) ซึ่งต่อมาคนกลุ่มนี้ได้อพยพเข้ามาทำงานเป็นแรงงานไร้ฝีมือในเขตเมืองใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วตามมา อันแสดงถึงการขาดประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต นั่นคือ การขาดคุณภาพการศึกษา ซึ่งคุณภาพการศึกษานับเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา การจัดสิ่งใด ๆ ให้กับผู้เรียนควรมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าคุณภาพการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา การจัดการใด ๆ ให้กับผู้เรียนถ้าหากขาดคุณภาพสิ่งนั้นไม่ควรเรียกว่าการศึกษา (ประสิทธิ์ เครือสิงห์, 2541: 11)

คุณภาพการศึกษาโดยทั่วไปพิจารณาจากประสิทธิภาพโดยเฉพาะคุณภาพของผลผลิต โดยวัดด้วยความสามารถทางวิชาการ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาจะพิจารณาจากคะแนนวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทยของนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการศึกษา ครูใหญ่ ครู การเรียนการสอนและการติดตามผล ผู้ปกครองและนักเรียน และชุมชน ร่วมกันอธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความด้อยคุณภาพของแต่ละปัจจัยทำให้คุณภาพการศึกษาดำ (สุภางค์ จันทวานิชและคณะ, 2531)

ในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษานั้นเป้าหมายสูงสุด คือ การยกระดับคุณภาพของนักเรียน หรือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียน จากลักษณะที่ห่างไกลจากความคาดหวัง ไปสู่ลักษณะที่ใกล้เคียงกับความคาดหวัง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับคนทั้งชาตินั้น มีความคาดหวังที่ต้องการให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้สังคม ตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาสังคม (กรมวิชาการ, 2534:1) ซึ่งคุณภาพของนักเรียนนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวไว้ 2 ลักษณะคือ คุณภาพที่วัดได้จากการดูผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทั้งในด้านความรู้ การปฏิบัติ เจตคติ คุณธรรม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษาเพียงใดและคุณสมบัติหลายอย่างที่พัฒนาสะสมอยู่ในตัวของผู้เรียนตลอดกระบวนการทางการศึกษา และจะปรากฏผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและการใช้วิถีชีวิตในอนาคต ซึ่งได้แก่ความเป็นพลเมืองดี ความสามารถในการทำมาหากิน การรู้จักคิดและแก้ปัญหาของตนเอง ครอบครัวและสังคม การจรรโลงสถาบันที่สำคัญของชาติให้มั่นคง ฯลฯ คุณภาพของผู้เรียนนี้บางอย่างวัดได้ในโรงเรียน บางอย่างต้องดูเมื่อเด็กจบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้ว

ดังที่มีการศึกษาแล้วว่าปัจจัยหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา สนิท สมัครการ (2523) กล่าวว่า การที่นักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนแห่งหนึ่งมีผลการเรียนไม่สู้ดี เมื่อเทียบกับระดับเดียวกันของโรงเรียนแห่งหนึ่ง คงไม่ใช่เรื่องสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมการสอนของครูแต่เพียงอย่างเดียว น่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้น การวิเคราะห์วิจัยแต่เฉพาะด้านพฤติกรรมการสอน โดยไม่พิจารณาถึงสภาพสังคมและระบบย่อยอื่นๆ ประกอบด้วยคงไม่สามารถพัฒนากระบวนการศึกษาของชาติให้ก้าวไกลได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการศึกษาของบุตร (รัตนางศ์สวัสดิ์, 2528) จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสูญเปล่าทางการศึกษาที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การซ้ำชั้นและการออกกลางคัน (ลำเพย สนิท, 2539) มีสาเหตุหนึ่งมาจากสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมและครอบครัวและปัญหาส่วนตัวของนักเรียน อาทิ สุขภาพและสติปัญญาไม่ดี ไม่สนใจเรียน ฐานะทางบ้านยากจน ต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน ขาดความอบอุ่นครอบครัวแตกแยก สภาพแวดล้อมทางบ้านและสังคมไม่ดี (ศิริ วรศิริ, 2531; จรุง วิรุฬห์รัตน์, 2520; ศิริชัย กาญจนวาสี, 2520) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับสถานะเศรษฐกิจทางบ้าน คือ เด็กที่มาจากบ้านที่มีฐานะยากจน ย่อมขาดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้ผลการเรียนไม่ดี (Garrison, Karl and others, 1964 อ้างถึงใน สุรัตน์ อังกรวิโรจน์, 2531) สอดคล้องกับงานวิจัยของพิศเพลิน เขียวหวาน (2520) และกนิษฐา แก้วสวัสดิ์วงศ์ (2524) ที่พบว่า รายได้ของครอบครัว อาชีพของผู้ปกครองมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในเกณฑ์ต่ำมาตลอด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง

ชาติ, 2527; อุมภาพร หล่อสมมติ, 2527) แสดงให้เห็นว่าคุณภาพการศึกษาในภาคนี้ต่ำไปด้วย ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันกับภาคนี้ที่พบว่า เป็นพื้นที่ที่ยากจนที่สุด มีสัดส่วนคนจนสูงมากกว่าภาคอื่น ๆ คือ ร้อยละ 23.2 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542) โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบท จะมีความหนาแน่นของความยากจนมากที่สุดของประเทศ โดยมีรายได้ต่อหัวต่อปีของประชาชนในชนบทต่ำที่สุดของประเทศ คือ 11,514 บาทต่อคนต่อปี เช่นเดียวกับเป็นภาคที่มีอัตราการเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาน้อยที่สุดของประเทศมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าอัตราการเข้าเรียนต่อของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตั้งแต่ปี 2536 จะเพิ่มจากร้อยละ 58.3 เป็นร้อยละ 86.8 (กรมพัฒนาชุมชน, 2541) อันเนื่องมาจากนโยบายการเปิดขยายโอกาสในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของรัฐบาล แต่จากการศึกษาของไพญลย์ เดชคำภู (2535) ผู้ปกครองและนักเรียนเห็นว่าถ้าโรงเรียนเก็บเงินบำรุงการศึกษา หรือโรงเรียนประถมศึกษาไม่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาจะไม่ส่งลูกเรียน นอกจากนี้ประชากรทางภาคอีสานยังมีความต้องการความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา อาหารกลางวัน และจัดหาหนังสือให้ยืมเรียน สอดคล้องกับการศึกษาของ อุดมพร พงษ์นคร (2534) พบว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในอำเภอรอบนอก ๆ สังกัดสำนักงานประถมศึกษาในภาคอีสาน มีฐานะค่อนข้างยากจน ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียน และข้าวของเครื่องใช้ประจำวัน เช่น ชุดนักเรียน รองเท้า ขาดแคลนอาหารกลางวัน นักเรียนมีปัญหาด้านความพร้อมในการเข้ารับการ ศึกษา ขาดการสนับสนุนจากผู้ปกครองและผู้ปกครองขาดความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา เด็กส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเรียนต่อในชั้นมัธยม มีปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาด้านสติปัญญาต่ำเพราะพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมไม่ดี ทำให้นักเรียนในภาคนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไปด้วย

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เศรษฐกิจมีความมีความเจริญเติบโตและขยายตัวอย่างช้า ๆ เป็นการขยายตัวที่ต่ำกว่าทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศโดยรวม ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและต้องพึ่งธรรมชาติเป็นหลัก (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2538) ภาพรวมจากการประเมินรายได้ของคนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวอยู่ในกลุ่มต่ำที่สุดของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2537, 2539) จากการประเมินรายได้ระดับครัวเรือน พบว่า เป็นจังหวัดที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำที่สุด 5 อันดับแรกของประเทศ คือ 1,030 ต่อคนต่อเดือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540) จากรายงานคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี 2539, 2540, 2541 โดยใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตต่ำอยู่ในกลุ่มต่ำที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในปี 2540 อยู่ในอันดับสุดท้าย โดยเฉพาะหมวดรายได้ หมวดการอยู่อาศัย หมวดการพัฒนา หมวดการศึกษา เป็นตัวชี้วัด 3 อันดับแรกที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด (กรมพัฒนาชุมชน, 2540, 2541, 2542)

ในด้านการศึกษาของจังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาของจุมพล วิเชียรศิลป์ (2527) พบว่า คุณภาพการศึกษาของจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในกลุ่มต่ำสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 จังหวัด คือ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ จากรายงานการประเมินผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในปีการศึกษา 2535 ซึ่งประเมินทั้งด้านวิชาการและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ในเขตการศึกษา 11 ซึ่งประกอบด้วย

บุรีรัมย์ นครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์และศรีสะเกษนั้น บุรีรัมย์มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ต่ำในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านคุณลักษณะเพื่อพัฒนาสุขภาพอนามัย มีผลสัมฤทธิ์คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด 3 อันดับสุดท้ายของประเทศ คือ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์และบุรีรัมย์ (กรมวิชาการ, 2538) และพบว่าอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีแนวโน้มลดลง ดังในปี 2539 พบว่ามีนักเรียนได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 96 ในปี 2540 มีนักเรียนได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 87 และลดเหลือเพียงร้อยละ 80 ในปี 2541 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์, 2542) โดยเฉพาะในเขตอำเภอที่ติดเขตชายแดนไทยกัมพูชานั้น มีสภาพเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ และการจัดการศึกษายังไม่ทั่วถึง มีกำลังแรงงานที่คุณภาพต่ำ เยาวชนและประชาชนขาดจิตสำนึก และตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541:126)

ปัจจุบันมีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตั้งกระจายทั่วประเทศเฉลี่ย 2 หมู่บ้านต่อ 1 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) จึงนับได้ว่าเป็นหน่วยงานที่สามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนส่วนใหญ่ซึ่งกระจายอยู่ตามหมู่บ้าน แต่จากปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และจากรายงานผลพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติที่ผ่านมา พบว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันสามารถบรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณ ไม่สามารถพัฒนาคนส่วนใหญ่ให้มีคุณภาพ ให้หลุดพ้นจากวัฏจักรของความยากจนได้ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ของภาคอีสานและพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ ประชาชนยังมีรายได้ต่ำ มีคุณภาพชีวิตไม่ดี ในขณะที่เป็นพื้นที่ที่มีประชาชนมีความยากจนอยู่หนาแน่นเช่นเดียวกัน และนำมาซึ่งการขาดโอกาสที่จะทัดเทียมผู้อื่นในสังคมในที่สุด

ผู้วิจัยจึงสนใจการจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่อยู่ในพื้นที่ด้อยโอกาส ประชาชนยากจน จะส่งผลอย่างไรต่อความสนใจของประชาชนที่มีต่อการศึกษา ทั้งในด้านความต้องการ ความพึงพอใจและความคาดหวัง และคุณภาพการศึกษาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา จากการพิจารณาการศึกษาของผู้จัดการศึกษา คือ ผู้บริหาร ครู และผู้รับบริการ คือ ผู้ปกครอง นักเรียน และสังคม โดยผู้วิจัยศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ด้านความรู้สึกรู้สึกคิดและพฤติกรรมของคนในสนาม และผลกระทบที่เกิดขึ้นในต่อสังคม ข้อค้นพบที่ได้อาจจะสะท้อนแง่มุมของปัญหาโดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาที่เป็นปัญหาระดับชาติ การศึกษาเป็นกรณีศึกษาทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกแง่มุมของสังคมในพื้นที่ชนบทยากจน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของความยากจนของประชาชนในเขตพื้นที่ชนบท ที่มีต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาโรงเรียนบ้านดงหวาด ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ยากจนของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นสนามในการศึกษา โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก เพื่อศึกษาผลของความยากจนของผู้ปกครอง ในด้านความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการศึกษานักเรียน และมีผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในด้านกระบวนการบริหาร การจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของนักเรียน

2) แหล่งข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มาจาก แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น เอกสารการรายงานของหมู่บ้าน เอกสารของโรงเรียน เอกสารประจำตัวนักเรียน สมุดแบบฝึกหัดหรือแฟ้มสะสมงานของนักเรียน แหล่งข้อมูลด้านบุคคล คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ศึกษานิเทศ พัฒนาการและชาวบ้านละแวกใกล้เคียง

3) ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาประกอบด้วย

3.1 ประสิทธิภาพของกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารและการบริหารงานในโรงเรียน ครูและการจัดการเรียนการสอน เด็กและครอบครัวและคุณภาพของนักเรียนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณสมบัติของที่พึงประสงค์ของนักเรียน

3.2 ผลจากความเป็นอยู่ในครอบครัวที่มีต่อผลสัมฤทธิ์และโอกาสในการเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะลูกครอบครัวของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง กลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และกลุ่มนักเรียนที่ด้อยโอกาสในการศึกษา กลุ่มละ 3 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการในด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาได้บรรลุจุดมุ่งหมายทั้งด้านการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากผลงานและความพึงพอใจของผู้จัดการศึกษา คือ ผู้บริหาร ครู และผู้รับบริการ คือ ผู้ปกครอง และคุณภาพของนักเรียนจากผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและคุณลักษณะของนักเรียน

เขตพื้นที่ชนบทยากจน หมายถึง หมู่บ้านดงหวาดซึ่งอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านดงหวาด เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนของกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่ปี 2536 และพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนในหมู่บ้านในปี 2540 เพียง 5,076 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเส้นความยากจนของประชาชนในชนบทที่กำหนดไว้คือ 20,000 บาทต่อคนต่อปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ยากจน และด้อยโอกาสเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น
2. เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของเด็กยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครู และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งการจัดการศึกษาจะต้องจัดการเพื่อแก้ปัญหาในแต่ละบริบทของท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นรูปแบบเหมือนกันหมด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย